

більшовиків і доходить висновку: “Вони зможуть усе. Це справжні чорти. Вони мудрі, хитрі й непереможні, як сам сатана!..” [1, с. 253].

Отже, нова всеруйнуюча і незборима сила, що, ніби вихор, увірвалася в тихе життя Гусятинського в образі “непереможного більшовика”, виявилася для нього далекою, чужою і незбагненою: “Треба втекти від людей, від їхніх свят, революцій, вимог... Треба вислизнути від їх запитливих, підозрілих очей. Треба, щоб ніхто не помічав і не чув. Треба...” [1, с. 277].

Л. Бойко у вступній статті до збірки Б. Антоненка-Давидовича стверджує, що відчувши себе безпорадним і неспроможним своєю класово-психологічною інерцією протистояти бурхливо-активній силі більшовиків, Гусятинський пішов із життя [див.: 2, с. 18], хоча сам автор прямо про це не говорить: “Василь Григорович схилив на підняте плече голову й тихо, тихо спав” [1, с. 278]. Ми погоджуємося з дослідником й припускаємо, що головний персонаж вже давно вмер, ще тоді, коли все-таки не зміг пристосуватися й прийняти нову дійсність, внаслідок чого колесо революції його розчавило, не лишивши й сліду.

Повість “Тук-тук...” Б. Антоненка-Давидовича – це глибоко психологічний і соціальний за змістом твір, де переживання центрального образу Гусятинського розкрито правдиво, переконливо й психологічно вмотивовано. Недаремно Василь Григорович – звичайна рядова людина, телеграфіст, життя якого перетворилося на існування в суцільному страху на межі божевілля через неспроможність порозумітися з “новою добою”, яка була незрозумілою й чужою, для якої життя сотень таких, як Гусятинський, прирівнювалися до нуля: “Справді, життя – копійка, навіть просто ніпочому. От прийшов би хтось і розчавив. І дарма! Хай...” [1, с. 271].

Л. Бойко зазначає, що, рецензуючи в 1967 р. рукопис вибраного Б. Антоненка-Давидовича “На довгій ниві”, критик П. Мисник рішуче не рекомендував цю повість до перевидання як “неправдиву”. При цьому силкувався обґрунтувати свій суворий присуд дивною “логікою”: він визнавав, що “по суті це розповідь про маленьку людину, яку роздавила радянська влада”. Ось так в “ім’я великої історичної правди” зігноровано не тільки життєву, а й художню правду [2, с. 18], коли письменник, витворивши тип “зайвої” людини, засуджує й революцію, й те, що вона породила, підкреслює типовість центральних образів твору (Гусятинський, Загорулько) для 20–30 рр. ХХ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко-Давидович Б. Твори : в 2 т. / Борис Антоненко-Давидович. – К. : Наукова думка, 1999. – Т. 1. – 744 с.
2. Бойко Л. З когорти одержимих : вступна стаття / Л. Бойко // Антоненко-Давидович Б. Д. Твори : в 2 т. – К. : Наукова думка, 1999. – Т. 1. – 46 с.
3. Чуб Д. Борис Антоненко-Давидович: Життя і творчість / Дмитро Чуб. – Мельбурн : Ластівка, 1979. – 32 с.

УДК 821.161.2-94

ЛІТЕРАТУРА ЕМІГРАЦІЇ В МЕМУАРАХ Б. БОЙЧУКА “СПОМИНИ В БІОГРАФІЇ”

Домчук М. П., ст. викладач

Інститут філології СумДПУ ім. А. С. Макаренка

У статті здійснено спробу з’ясувати місце мемуарів Б. Бойчука “Спомини в біографії” в історико-літературному метатексті, присвяченому літературі еміграції. Розглянуто змістовий компонент, структуру книги, специфіку індивідуально-авторської рецепції феномена Нью-Йоркської групи.

Ключові слова: мемуари, феномен Нью-Йоркської групи, генерація.

Домчук М. Ф. ЛИТЕРАТУРА ЭМИГРАЦИИ В МЕМУАРАХ Б. БОЙЧУКА “ВОСПОМИНАНИЯ В БИОГРАФИИ” / Институт филологии СумГПУ, Украина.

В статье осуществлена попытка определить место мемуаров Б. Бойчука “Воспоминания в биографии” в историко-литературном метатексте, посвященном литературе эмиграции. Рассмотрены содержание и структура книги, специфика индивидуально-авторской рецепции феномена Нью-Йоркской группы.

Ключевые слова: мемуары, феномен Нью-Йоркской группы, генерация.

Domchuk M. P. LITERATURE OF EMIGRATION IN B. BOYCHUK'S MEMOIRS "MEMORIES IN BIOGRAPHY" / Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Ukraine.

An attempt to figure out the place of B. Boychuk's memoirs "Memories in Biography" in historical and literary metatext dedicated to the literature of emigration has been made in the article. It has been considered the semantic component, the book structure, and the specificity of individual author reception of the New York group phenomenon.

Key words: memoirs, the New York group phenomenon, generation.

У ХХ ст. в духовному житті українства з'явився такий феномен, як еміграційна література. Процес творення цієї літератури розпочався у 20-х рр. ХХ ст. й триває нині. Впродовж майже століття творчість українських митців діаспори була альтернативною до материкової.

У дискурсі еміграційної літератури традиційно розглядаються три покоління обдарованих митців, які за різних причин і географічної відірваності від батьківщини потужно вплинули на розвиток новітнього українського письменства. До них належать Празька школа поетів, МУР (Мистецький Український Рух), Нью-Йоркська група поетів (НІГ). Творчість представників цих мистецьких генерацій ґрунтувалась на різних естетичних засадах, проте разом вони створили унікальний модерний український Текст, який у різний час був об'єктом уваги таких авторитетних вітчизняних дослідників, як О. Астаф'єв, А. Біла, М. Ільницький, С. Павличко [4, 5, 6, 7]. На особливу увагу заслуговують наукові праці самих учасників еміграційного літературного процесу, серед яких домінують представники Нью-Йоркської групи [2, 3, 8].

Історія літератури української діаспори розгортається також у різножанрових творах її представників, тому значний бібліографічний корпус складають власне художні тексти, епістолярій, літературні біографії, щоденники, мемуари.

Мета цієї статті – спроба збагачення тематичної поліфонії вивчення еміграційної літератури, зокрема Нью-Йоркської групи (НІГ).

Актуальність дослідження полягає в необхідності системного ґрунтовного вивчення творчої особистості яскравого представника НІГ Б. Бойчука. Об'єктом дослідження стала його книга мемуарів "Спомини в біографії", опублікована в серії "Українські мемуари" (К., 2003).

Питанню жанрової визначеності мемуарів присвячено наукові праці Т. Гажі, О. Галича, Т. Марахової. Універсальної класифікації жанрових модифікацій немає. Одні дослідники до мемуарного жанру відносять щоденники, листи, спогади (Л. Гаранін), інші розглядають нарис, мемуари, біографію як жанр документалістики (В. Кардін). Таке "різночитання" спричинило до появи на поч. ХХІ ст. поняття метажанру, до складу якого входять такі різновиди: мемуарно-біографічний роман, розповідь про дитинство, літературний портрет, записники, листи, нариси, зразки мемуарної прози (О. Галич). На нашу думку, мемуари Б. Бойчука можна віднести саме до такого метатексту, оскільки в них наявні практично всі зазначені жанрові різновиди або їхні елементи.

Базовим компонентом мемуарів зазвичай стає автобіографічний синерген (АС) (К. Дуб). Модель АС – "це життєво-творчий світ письменника, завершений у певний часо-просторовий, історично визначений доленосний момент. Це все коло життєвих вражень митця" [1, с. 16].

"Спомини в біографії" Б. Бойчука є, на нашу думку, своєрідною формою виразу власного досить амбітного "Я". Автор веде діалог із собою, своїм часом, мистецьким оточенням, що створює перший план книги. На другий план виразно проступає історія феномена НІГ в екзистенційному та особистісному вимірах. Зміст мемуарів складається з десяти розділів, які умовно можемо об'єднати за темами "Біографія", "Еміграція. I і II літературне покоління", "Шістдесяті роки в Америці й Україні", "Найближчі друзі", "Київ у житті і творчості". Розділи книги різні за обсягом. Найбільші з них – шостий і десятий.

Стиль мемуарів, як відомо, не регламентується рамками норми, а навпаки, впливає на реципієнта розкутістю думки, ширістю чуття, відвертістю вражень, несподіваністю інформації.

Факти життя Б. Бойчука утворюють подієву канву тексту, ведуть своєрідну партію авторської оповіді. Ними автор розмірковує, малює рельєфні історії власного життя і життя НІГ.

Письменник виокремлює постаті і долі тих людей, які творили модерну літературу на американській і українській землі, відшукує зв'язки і проводить паралелі, здійснює екскурси в минуле.

Автором охоплено великий часовий проміжок – 75 років, – час від народження до підсумкового етапу життя. Разом із Б. Бойчуком читач пройде маршрутами його долі, а це обширна географія: Тернопільщина, Львів, Берлін, Прага, табір ДіПі в Ашаффенбурзі, Нью-Йорк, Київ.

У першому розділі "Морально й екзистенційно невизначені початки" автор так умотивовує досить незвичний заголовок книги: "Стою серед такої пори життя, що відчуваю, наче я ще замолодий або вже застарий, щоб писати автобіографію. Тому-то й підключив у заголовок слово "спомини" (надіючись, що ці слова розтягнуться на книгу). Зробив я це для того, щоб мати психологічну мотивацію – мовляв,

спомини можна писати у всякий вік, коли забагнеться і коли відбагнеться” [2, с. 5]. Письменник розповідає історію родини, згадує батьків, тяжкі суспільно-політичні обставини 30–40-х рр. ХХ ст. “прочитусь” очима підлітка. Наприклад: “Мій батько займався всім, тільки не господарством: був шевцем-полатайком, продавцем..., діячем у читальні “Просвіти”, актором у сільських театральних виставах, займався підпільною діяльністю, був бухгалтером. Я був беззастережно гордий за кожне перевтілення батька. На мою скромну думку, кращого і мудрішого за нього на селі не було... А нашу вбогу господарку вела мати” [2, с. 6]. Або: “Не знаю, від кого я успадкував письменницький дар. Всі мої ближчі й далші предки були неписьменні. Єдиним винятком був батько... Тому я приневолений залишити це нерозв’язане питання для дослідників” [2, с. 7].

Заголовок шостого розділу книги дублює назву мемуарів. Він, як видається, є одним із основних смислових концентрів. Тут подано імена і долі яскравих представників перших двох хвиль літератури еміграції (С. Маланюк, О. Стефанович, Т. Осьмачка, В. Барка, І. Кошелівець, Ю. Шевельов та ін.). Автор, як один із фундаторів НІГ і чи не найяскравіший її представник, компетентно аргументує “дещо спонтанний” генезис, хронологію, склад групи.

Читач знайомиться з перипетіями долі таких талановитих представників НІГ, як Е. Андівська, Ю. Тарнавський, Б. Рубчак, П. Калина, Ж. Васильківська. Заслугою автора є своєрідна реабілітація таких видатних постатей української культури, як Й. Гірняк, Ю. Косач, В. Лесич, які були його близькими друзями. Зауважимо, що йдеться не тільки про особистісний фактор. Б. Бойчук розгорнув широку панораму літературно-мистецького життя не лише НІГ, але й практично кожного з поколінь еміграційної літератури. Маємо на увазі видавничу, перекладацьку діяльність, активні контакти в плані відкриття і взаємозбагачення з представниками покоління шістдесятників (Д. Павличко, П. Мовчан, І. Драч).

Варто окремо наголосити на ролі Б. Бойчука не лише як літописця свого покоління. У його особі сучасна література має серйозного критика. І хоча окремі його дослідження позначені іноді суб’єктивністю суджень, все ж без них історія НІГ була б неповною. Б. Бойчук, поет, прозаїк, перекладач, критик, у досить солідному віці став для українського материкового читача своєрідним “ретранслятором” іншого, сюрреалістичного способу поетичного мислення. Маємо на увазі його так званий “київський період” діяльності упродовж двадцяти років, контакти з поетами Київської школи тощо. Про цей період свого життя сам автор пише особливо натхненно. Припускаємо, що важливим чинником стала присутність у його житті в цей період М. Ревакович, – яскравій представниці молодшого покоління НІГ, літературознавця, на той час дружини Б. Бойчука. Саме М. Ревакович є автором найбільш авторитетної, на нашу думку, монографії про НІГ “Persona non grata. Нариси про Нью-Йоркську групу, модернізм та ідентичність” (К., 2012).

У тому, що “група далі існує, що... вона стала частиною всеукраїнської літератури (без цього штучного розподілу на діаспорну й материкову частини)” [3, с. 23], велика заслуга Б. Бойчука і, зокрема, його мемуарів “Спомини в біографії”, які, сподіваємося, будуть включені в загальноукраїнський канон.

Нинішній рік – ювілейний для Б. Бойчука: 11 жовтня йому виповнилося 85 років. У зв’язку з цим актуально звучить прикінцева думка автора книги мемуарів: “Я далі переганяюся з часом. А час летить. Життя іде. А я роблю все, щоб вони не минали мене” [2, с. 185].

ЛІТЕРАТУРА

1. Дуб К. Автобіографічний синерген / К. Дуб // Слово і час. – 2001. – № 4. – С. 16-20.
2. Бойчук Б. Спомини в біографії / Б. Бойчук. – К. : Факт, 2003. – 200 с.
3. Ревакович М. Persona non grata. Нариси про Нью-Йоркську групу, модернізм та ідентичність / М. Ревакович. – К. : Критика, 2012. – 335 с.
4. Астаф’єв О. Лірика української еміграції: еволюція стильових систем / О. Астаф’єв. – К. : Смолоскип, 1998. – 313 с.
5. Біла А. Український літературний авангард: пошуки, стильові напрямки : монографія / А. Біла. – К. : Смолоскип, 2006. – 464 с.
6. Ільницький М. Українська повоснна еміграційна поезія / М. Ільницький. – Львів, 1995. – 116 с.
7. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі : монографія / С. Павличко. – К. : Либідь, 1999. – 447 с.
8. Тарнавський Ю. Модернізм – це теж гуманізм / Ю. Тарнавський // Кур’єр Кривбасу. – 2003. – № 168. – С. 174-188.